

Η εξέλιξη του σημασιολογικού  
περιεχομένου της έννοιας «ελβετική  
ουδετερότητα» διαμέσου των αιώνων

Μιχάλη Πολίτη

Καθηγητή Ιονίου Πανεπιστημίου

# Εισαγωγή

- Ο όρος «ουδετερότητα», από τους πλέον πολύσημους της ελληνικής γλώσσας

## Περί διεθνούς ουδετερότητας

- Η σημασία του όρου «διεθνής ουδετερότητα» χαρακτηρίζεται από ρευστότητα
- Κανόνες εθιμικού χαρακτήρα, οι οποίοι κωδικοποιήθηκαν στις αρχές του 20ου αιώνα
- Σε γενικές γραμμές ως ουδετερότητα νοούμε την αποφυγή ανάμιξης ενός κράτους σε πόλεμο μεταξύ άλλων κρατών, αλλά στη διεθνή πρακτική μπορούμε να καταγράψουμε πλήθος επιμέρους καταστάσεων οι οποίες δυσχεραίνουν στη διατύπωση ενός ορισμού ικανού να καλύψει το σύνολο των περιπτώσεων
- Το σημασιολογικό περιεχόμενό της, ιδίως στην περίπτωση της Ελβετίας, δεν παραμένει σταθερό, αλλά μεταβάλλεται ανάλογα με την εκάστοτε ιστορική συγκυρία και με το αν χρησιμοποιείται ως πολιτική ή νομική έννοια.

## Η πρώτη ελβετική ουδετερότητα

- Η ουδετερότητα της Ελβετικής Συνομοσπονδίας αποτελεί απότοκο μιας ιδιαίτερας πολύπλοκης διαδικασίας
- Τα καντόνια της περιοχής σύναπταν συμφωνίες με όμορα κράτη οι οποίες προέβλεπαν τη μη προσβολή των εδαφών τους από στρατεύματα ξένων ηγεμόνων με αντάλλαγμα τη δυνατότητα ελεύθερης στρατολόγησης σ' αυτά μισθοφόρων.

## Ίδρυση της Ελβετικής Δημοκρατίας

- Κατάληψη των ελβετικών καντονιών από τους Δημοκρατικούς Γάλλους από το 1797 έως το 1803, περίοδο κατά την οποία οι Γάλλοι ίδρυσαν την **Ελβετική Δημοκρατία**, ένα ενιαίο κράτος κατά τα πρότυπα της Γαλλικής Δημοκρατίας.
- Αντίδραση των δυνάμεων που αντιμάχονταν τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη

## Πράξη Διαμεσολάβησης 1803

- Επιβολή της **Πράξης Διαμεσολάβησης** του 1803. Κατάργηση της Ελβετικής Δημοκρατίας. Διαμόρφωση νέου πλαισίου συνομοσπονδιακής οργάνωσης της Ελβετίας.

## Η διεθνής αναγνώριση της ελβετικής ουδετερότητας

- Μετά τη μάχη της Λειψίας του 1813 και την ήττα του Ναπολέοντα, οι σύμμαχοι έστειλαν τον Ιωάννη Καποδίστρια και τον βαρόνο Λεμπτσέλτερν στην Ελβετία με σκοπό να προσεταιριστούν τη φιλικά προσκείμενη προς τη Γαλλία ελβετική κυβέρνηση.
- Για να κερδίσουν την εύνοια της Δίαιτας υποσχέθηκαν μεταξύ άλλων την **ουδετερότητα της Ελβετίας**, η οποία θα επικυρωνόταν με διεθνή συνθήκη.

Συνέδριο της  
Βιέννης (1814-1815)  
&  
Συνθήκη των  
Παρισίων (1815)

- Στο πλαίσιο του Συνεδρίου της Βιέννης (1814-1815) και της Συνθήκης των Παρισίων (1815), οι νικήτριες δυνάμεις:
  - αναγνώρισαν εγγράφως και με κάθε επισημότητα τη **διαρκή ουδετερότητα της Ελβετίας** και
  - εγγυήθηκαν την ακεραιότητα και το απαραβίαστο του εδάφους της.
- Η διατήρηση όμως του δικαιώματος στρατολόγησης μισθοφόρων από τους ηγεμόνες της εποχής εξέθετε την Ελβετία σε κίνδυνο εμπλοκής της σε ένοπλες συγκρούσεις, κάτι το οποίο ήταν αντίθετο στην αρχή της ουδετερότητας.



## Η ουδετερότητα της Ελβετίας κατά τον 19ο αιώνα

- Στο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα του 1848, η ουδετερότητα θεωρήθηκε απλώς ως μέσο για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και της εξωτερικής ασφάλειας της Ελβετίας
- Τον 19ο αιώνα, η ελβετική εξωτερική πολιτική χρησιμοποιούσε συχνά την έννοια της ουδετερότητας, αλλά οι κοινωνικές, πολιτικές και στρατιωτικές ελίτ δεν ομονοούσαν ως προς το περιεχόμενό της.
- Οι ανθρωπιστικές δραστηριότητες, όπως η σύσταση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού το 1863, που αναπτύχθηκαν από την Ελβετία στο πλαίσιο των «καλών υπηρεσιών», συνέβαλαν στη σημαντική ενίσχυση του καθεστώτος της ως ουδέτερης χώρας.

## Η κωδικοποίηση του δικαίου της διεθνούς ουδετερότητας (1)

- Μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, η έννοια της ουδετερότητας βασιζόταν ως επί το πλείστον σε κανόνες διεθνούς εθιμικού δικαίου.
- Η εδραίωση της έννοιας υλοποιήθηκε με την κωδικοποίηση του δικαίου περί ουδετερότητας με τις Συμβάσεις της Χάγης του 1907. Αυτές ορίζουν ότι απαγορεύεται στους ουδέτερους
  - να διαθέτουν στρατεύματα και βάσεις επιχείρησης στους εμπόλεμους,
  - να επιτρέπουν τη διέλευση ξένων στρατευμάτων,
  - να πωλούν κρατικό πολεμικό υλικό,
  - να εγγυώνται πολεμικές πιστώσεις και
  - να διαβιβάζουν στρατιωτικές πληροφορίες.

## Η κωδικοποίηση του δικαίου της διεθνούς ουδετερότητας (2)

- Από την πλευρά τους, οι εμπόλεμοι πρέπει να σέβονται την ουδετερότητα και να απέχουν από οποιαδήποτε παραβίαση εδάφους.
- Οι Συμβάσεις της Χάγης προβλέπουν επίσης ότι μια ουδέτερη δύναμη διατηρεί το δικαίωμα
  - να συναλλάσσεται με τους εμπόλεμους (με τις εξαιρέσεις που αναφέρονται),
  - να παρέχει άσυλο σε πρόσφυγες και σε στρατεύματα που ανήκουν στους εμπόλεμους στρατούς και
  - να καταφεύγει σε ένοπλη δύναμη για να αποκρούσει επιθέσεις κατά της ουδετερότητάς της. Αν δεχθεί επίθεση, απαλλάσσεται από την απαγόρευση να κάνει συμμαχίες.

## Η ουδετερότητα της Ελβετίας κατά τον 20ό αιώνα

- Με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η ελβετική ουδετερότητα απέκτησε νέο πρόσωπο, καθώς στο εσωτερικό της χώρας έλαβε διαστάσεις μύθου κι αποτέλεσε μία από τις θεμελιώδεις αξίες της εθνικής πολιτικής.
- Σε διεθνές επίπεδο, από την άλλη, αυτή η ασαφής έννοια είχε χάσει κάπως από την ουσία της, καθώς οι σχέσεις και η ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των χωρών, ιδιαίτερα σε περιόδους πολέμου, καθοριζόταν σε μεγάλο βαθμό από την οικονομία και το εμπόριο

## Sonderfall

- Στο εσωτερικό της χώρας, η αρχή της ουδετερότητας είχε επικρατήσει στις πολιτικές ομιλίες και είχε καταστεί ισχυρό επιχείρημα για την ενίσχυση του εθνικού αισθήματος, παρότι οι γλωσσικές κοινότητες είχαν την τάση να υποστηρίζουν είτε τις Κεντρικές Δυνάμεις είτε την Αντάντ.
- Έχοντας επίγνωση του επερχόμενου κινδύνου, οι ομοσπονδιακές αρχές και ορισμένοι διανοούμενοι έκαναν έκκληση στο πνεύμα της ουδετερότητας για να ενώσουν τους διχασμένους Ελβετούς. Έτσι διαδόθηκε η εικόνα του **ελβετικού Sonderfall** κι επικράτησε η ιδέα ότι η Ελβετία σώθηκε από τη φρίκη του πολέμου χάρη στην ουδετερότητά της.

## Προσχώρηση στην ΚτΕ

- Το 1920 με την προσχώρηση της στην Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ), η Ελβετία εξασφάλισε αμέσως ένα **ειδικό καθεστώς**. Με επίσημη διακήρυξη, η ΚτΕ απάλλαξε τη χώρα από στρατιωτικές υποχρεώσεις που προέβλεπε η Συνθήκη, όπως τη συμμετοχή σε ένοπλες συγκρούσεις και τη διέλευση στρατευμάτων από το έδαφός της.

Η ρευστότητα  
της έννοιας  
«ελβετική  
ουδετερότητα»  
τον 20ό αιώνα

- Το **άρθρο 435** της **Συνθήκης των Βερσαλλιών** αναγνώρισε το 1919 την **ελβετική ουδετερότητα** με σκοπό «τη διατήρηση της ειρήνης».
- Διακήρυξη του Λονδίνου της 13ης Φεβρουαρίου 1920, η οποία αναγνώρισε επίσης το ειδικό καθεστώς της Ελβετίας.

## Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

- Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελβετία στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της και της προοπτικής συμμετοχής της σε διεθνείς οργανισμούς, εισήγαγε τη διάκριση μεταξύ:
  - **των διεθνών οργανισμών πολιτικού χαρακτήρα**, οι σκοποί των οποίων δεν θεωρούνταν συμβατοί με την αρχή της ουδετερότητας, και
  - **των διεθνών οργανισμών τεχνικού χαρακτήρα.**
- Με βάση αυτόν τον διαχωρισμό οι Ελβετοί απέρριψαν με δημοψήφισμα την ένταξη στον ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, που χαρακτηρίζονταν ως «πολιτικοί» οργανισμοί, ενώ το 1948, η Ελβετία έγινε πλήρες μέλος του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΟΣ), που ήταν υπεύθυνος, μεταξύ άλλων, για την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ.



Ελβετία,  
παράγοντας  
αποτροπής  
εντάσεων και  
ειρηνικής επίλυσης  
διεθνών διαφορών

- Παρότι η Ελβετία είχε εναντιωθεί στη συμμετοχή της σε διεθνείς οργανισμούς πολιτικού χαρακτήρα, αναδείχθηκε σε σημαντικό παράγοντα στην αποτροπή εντάσεων και στην ειρηνική επίλυση διεθνών διαφορών.

Επιτροπή Διεθνούς  
Δικαίου του ΟΗΕ  
&  
Κατάρρευση της  
ΕΣΣΔ

- Το 1964 και το 1966, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών έδωσε στις συμφωνίες σχετικά με την ελβετική ουδετερότητα το καθεστώς των στοιχείων του διεθνούς εθιμικού δικαίου, δεσμευτικού για όλα τα κράτη.
- Μετά τη διάλυση του ανατολικού μπλοκ το 1989 και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991, η θέση της Ελβετίας στο νέο διεθνές πλαίσιο αποτέλεσε αντικείμενο προβληματισμών

## Ελβετία & Ευρωπαϊκή Ένωση

- Η ένταξη της Ελβετίας στην ΕΕ, από στρατηγικός στόχος μετατράπηκε σταδιακά σε μια απλή επιλογή για την Ελβετία, η οποία, χωρίς να αποσύρει την αίτηση που κατατέθηκε το 1992, ευνόησε την προώθηση διμερών συμφωνιών.

## Ελβετία & ΟΗΕ

- Το Σύνταγμα του 1999 επιβεβαίωσε τη διεύρυνση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής, αλλά συνέχισε να αναφέρει την ουδετερότητα μόνο στα άρθρα που αφιερώνονται στις αρμοδιότητες των ομοσπονδιακών αρχών.
- Το 2001, ο λαός ενέκρινε με δημοψήφισμα ότι οι Ελβετοί εθελοντές που συμμετέχουν σε ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ μπορούν να είναι οπλισμένοι, εξαιρουμένης κάθε συμμετοχής σε μάχη.
- Το 2002, ο λαός αποφάσισε η Ελβετία να γίνει μέλος του ΟΗΕ. Στην αίτηση του για ένταξη, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο επέμεινε στην ουδετερότητα.

## Ελβετία & Ουκρανία

- Στην περίπτωση του πολέμου στην Ουκρανία, η Ελβετία αποφάσισε να συνταχθεί με τα κράτη που στηρίζουν τις επιλογές του ΝΑΤΟ και του Κιέβου, συμμετέχει στο εμπάργκο κατά της Ρωσίας, αλλά αρνείται όχι μόνο την αποστολή στρατιωτών και στρατιωτικού υλικού στο Κίεβο, αλλά και την μεταπώληση στην Ουκρανία ελβετικών οπλικών συστημάτων από τρίτες χώρες.

## Ρευστότητα της έννοιας «ελβετική ουδετερότητα»

- Με βάση τα ανωτέρω επιβεβαιώνεται ότι το σημασιολογικό περιεχόμενο της έννοιας «ελβετική ουδετερότητα» χαρακτηρίζεται διαχρονικά από ρευστότητα, η οποία σε μεγάλο βαθμό αποτελεί συνειδητή επιλογή, παρά τις όποιες αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις.
- Αυτή η ρευστότητα χρησίμευσε στην αναζήτηση λύσεων, ισορροπιών, συμβιβασμών με απώτερο σκοπό τον διακαή πόθο του ελβετικού λαού για ελευθερία και ανεξαρτησία, ανεξαρτήτως των όποιων γλωσσικών και θρησκευτικών επιλογών του.

Σας ευχαριστώ πολύ για την  
προσοχή σας!